

УДК 378.14.015.62

© Друганова О. М., Білик В. М., Денисенко А. О., 2022

<https://orcid.org/0000-0002-5985-8293>

<https://orcid.org/0000-0002-9823-6956>

<https://orcid.org/0000-0003-4294-7844>

<https://doi.org/10.34142/23128046.2022.53.03>

Друганова О. М.,
Білик В. М.,
Денисенко А. О.

ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ВЧИТЕЛЯ-ЛІДЕРА В ХАРКІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ

В умовах сучасних швидкоплинних процесів, що відбуваються у всіх сферах суспільного життя актуальності набуває підготовка вчителя-лідера, здатного брати відповідальність за майбутнє країн, генерувати ідеї, згуртовувати навколо себе, надихати й вести за собою нові покоління. У статті акцентовано увагу, що саме на підготовку здобувача нової формації, майбутнього вчителя-лідера, готового до постійного самовдосконалення, спрямовані дисципліни вільного вибору «Лідерство і соціальне партнерство в освіті», «Педагогіка успіху», а також розкрито важливість залучення майбутніх учителів до активної волонтерської діяльності, висвітлено досвід такої роботи в Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди.

Авторами проаналізовано програмні матеріали дисциплін вільного вибору для здобувачів першого і другого рівнів вищої освіти, узагальнено досвід волонтерського руху Сковородинівської родини, який виступає основою для формування лідерських якостей особистості, її громадської та соціальної активності в умовах сьогодення.

Мета статті – висвітлити основні форми й напрями роботи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди у підготовці вчителя-лідера.

У статті представлені результати застосування різних форм лекційної взаємодії викладача та здобувача, роботи студентів на семінарських заняття та виконання завдань самостійної роботи. Доведено, що такий підхід до організації освітнього процесу дозволяє не лише поглибити набуті знання, а й сформувати актуальні сьогоденні soft skills (комунікативні навички, емоційний інтелект, гнучкість мислення, уміння приймати рішення, навички кризового менеджменту тощо). Саме такі умови навчального середовища сприяють розв'язанню сучасних проблем лідерства в освітньому просторі, допомагають розвинути лідерський потенціал особистості.

Автори продемонстрували вагомість у процесі проведення аудиторних занять таких методів, як: проблемного викладу знань, кейс-аналізу, інтерактивних методів. Доведено, що перевірка набутих теоретичних знань, удосконаленню практичних умінь і навичок, сприяє й активне залучення сучасного здобувача до волонтерської роботи, що дозволить випускникам знайти своє місце в різних сферах діяльності: освіти, соціального захисту населення, охорони здоров'я, дозвіллевій галузі тощо.

Ключові слова: лідерство, педагогіка успіху, соціальне партнерство, волонтерський рух.

Druhanova O. M., Bilyk V. M., Denysenko A. O. The experience of teacher-leader formation at the H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. We can observe rapid changes in all spheres of social life; therefore, training a teacher-leader capable of taking responsibility for the country's future, generating ideas, rallying around him, and inspiring and leading new generations is gaining relevance. The article emphasizes that the free-choice disciplines "Leadership and social partnership in education" and "Pedagogy of success" aim to train a specialist in the new formation. The importance of involving future teachers in active volunteering was also revealed, and the experience of such work at the Kharkiv National Pedagogical University was highlighted.

The authors analyzed the program materials of subjects of free choice for first- and second-level higher education applicants and summarized the experience of the volunteer movement of the of the university family, which is the basis for the formation of leadership qualities of an individual, his public, and social activity.

The article's purpose is to highlight the primary forms and directions of work of H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University in forming a teacher-leader.

The article presents the results of the application of various forms of interaction between the teacher and students at lectures, seminar classes, and performing independent work tasks. It has been proven that such an approach to the organization of the educational process allows you to deepen your knowledge and develop soft skills. Such conditions in the academic environment contribute to the solution of modern problems of leadership in education.

The authors demonstrated the importance of such methods in the process of conducting classroom classes: problem-based presentation of knowledge, case analysis, and interactive techniques. It has been proven that the active involvement of a modern student in volunteer work contributes to the verification of acquired theoretical knowledge and the improvement of practical skills. This will allow graduates to find their place in various fields of activity: education, social protection of the population, health care, leisure industry, etc.

Key words: leadership, pedagogy of success, social partnership, volunteer movement.

Вступ. У переліку основних завдань, що стоять перед сучасною вищою школою України, важливе місце посідає проблема розробки й надання якісного освітнього продукту, який забезпечив би новому поколінню здатність до успішної професійної діяльності на ринку праці як в Україні, так і за її межами, сприяв формуванню таких необхідних якостей як лідерство, наполегливість, цілеспрямованість тощо. Вагому роль у розробці такого нового освітнього продукту займають дисципліни вільного вибору, що в останні роки активно упроваджуються в освітні програми для здобувачів різного рівня освіти – першого (бакалаврського), другого (магістерського) й третього (освітньо-наукового). Зазначимо, що саме такий підхід до компонування переліку дисциплін й освітніх компонентів у цілому, що пропонує для вивчення сучасна вища школа України, дозволяє врахувати інтереси здобувача, максимально наблизити зміст освіти до індивідуальних можливостей кожного, урахування їх запитів і потреб у подальшому професійному та особистісному зростанні.

Важливу роль у виконанні поставленого завдання відіграє й те середовище, що сприяє залученню здобувача до активної участі у громадській роботі, волонтерському русі, що впливає на самореалізацію молодшої людини, сприяє оволодінню такими якостями як небайдужість, наполегливість, цілеспрямованість і здатність допомагати в непростих умовах, швидко реагувати на обставини, вміння працювати в команді.

Установлено, що на сьогодні певні аспекти досліджуваного нами явища висвітлені у наукових розробках сучасних вчених, а саме:

- феномен лідерства в освіті, стилі, педагогічні умови розвитку лідерських якостей, формування успіху охарактеризовано в працях А. Зоріна, С. Калашнікової, О. Олексюка, О. Романовського та інших;
- методологічні основи й підходи до лідерства аналізували М. Діденко, С. Нестуля та інші;
- технології формування лідерських якостей у студентів закладів вищої освіти у тому числі й педагогічних вивчали Г. Васянович, Л. Прокопів, В. Стинська, О. Штогрин та інші;
- значення волонтерської діяльності як складової соціально-педагогічної роботи з молоддю розкриті в наукових розвідках І. Зверєвої, Г. Лактіонової, Ю. Поліщука, С. Харченка та ін.;
- технології підготовки молоді до волонтерства розкриті в роботах О. Безпалько, А. Капської, В. Петровича та інших.

Мета та завдання. *Мета статті* – висвітлити основні форми й напрями роботи Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, що спрямовані на підготовку сучасного вчителя-лідера.

Методи дослідження. У процесі написання статті нами використовувалися загальнотеоретичні методи (аналіз, синтез, узагальнення тощо), що дозволили проаналізувати ступінь досліджуваності обраної проблематики, охарактеризувати головні напрями роботи щодо підготовки вчителя-лідера, висвітлити ті форми, що максимально сприяють досягненню поставленого завдання.

Результати. Сьогодні, як ніколи, зростає роль нарощування лідерського потенціалу в українській державі, у зв'язку з чим особливої актуальності набуває підготовка вчителя-лідера, який відповідає за майбутнє країни. Адже саме такий педагог здатний генерувати ідеї, надихати й згуртовувати навколо себе, вести за собою нове покоління. Саме на підготовку такого здобувача, майбутнього вчителя-лідера, готового та здатного до постійного самовдосконалення й професійного росту, спрямовані дисципліни вільного вибору «Лідерство і соціальне партнерство в освіті», «Педагогіка успіху», а також систематичне залучення майбутніх учителів до волонтерської діяльності, що активно ведеться в Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди упродовж більш ніж як двадцять років.

Зазначимо, що в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди – одному із найперших закладів, що готував майбутніх учителів, вже понад 22 роки працює волонтерський загін «Злагода»; було утворено й факультетські волонтерські загони. Упродовж усього цього часу загальноуніверситетський волонтерський рух родини Сковородинівців допомагає долати проблеми в сферах соціального захисту та охорони здоров'я населення, охорони навколишнього середовища та правозахисної діяльності; опікується вихованнями дитячих будинків та будинків-інтернатів, ветеранами Другої Світової війни та воїнами-інтернаціоналістами. Так, у 2014 році, у скрутний для країни час, волонтерський загін «Злагода» став пліч-о-пліч із захисниками нашої держави.

Студенти разом із викладачами університету від першого дня антитерористичної операції працювали волонтерами й передавали допомогу військовим; деякі з них весь свій вільний час витрачають на морально-психологічну підтримку бійців, їх сімей і допомагають усіма можливими способами відстоювати цілісність своєї держави: від створення оборонних споруд, плетіння маскувальних сіток до адресної допомоги бійцям; від участі у всеукраїнських патріотичних акціях до головної своєї справи – підготовка справжнього громадянина, патріота своєї Батьківщини.

Зауважимо, що упродовж цих років загоном «Злагода» й факультетськими волонтерськими загонами було проведено благодійні ярмарки та акції солідарності. Серед яких – «Патріотичні смаколики», «Разом

підтримаємо воїна», «Зігрій захисника», «Солодка підтримка», «Заради майбутнього» тощо, що дозволило зібрати кошти, листівки й плакати, які спрямовано на потреби й підтримку військових та їх родини.

3 24 лютого 2022 року волонтерським загоном Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди на базі гуртожитку університету було створено гуманітарний пункт-бомбосховище, де проживало 100 мешканців прилеглих домів (дорослі й діти); організовано евакуацію з різних районів Харкова до евакуаційних потягів на ЮЖД, а також до смт. Пісочин, до м. Дніпро та до Німеччини.

Загалом, із зони бойових дій було вивезено понад 800 людей. Окрім того, волонтери й нині збирають кошти на забезпечення наших захисників необхідними теплими речами, медикаментами й важливими потребами для ЗСУ. Підтримують волонтери й харків'ян і мешканців Харківської області, надаючи їм продукти, ліки та гігієнічні засоби, одяг, взуття й інші речі. Для дітей деокупованих територій, з метою морально-психологічної підтримки та емоційного відновлення, розпочато проєкт «Щасливий соняшник».

Ігри, розваги та спілкування ігротехників-психологів допомагають дітям повернути позитивні емоції, додати віри в себе і в перемогу України. Працює в університеті координаційна рада з питань національно-патріотичного виховання, яка моніторить ефективність волонтерських проєктів, корегує, адаптує та удосконалює подальшу роботу волонтерського руху в університеті.

Вивчення курсу «Лідерство і соціальне партнерство в освіті» передбачено освітньою програмою «Освітологія». Зазначена дисципліна спрямована на формування таких важливих якостей особистості студента – майбутнього вчителя-лідера, як-от: здатності відчувати себе переможцем, уміння володіти тайм-менеджментом, здійснювати самоконтроль тощо.

У результаті вивчення навчальної дисципліни відповідно до освітньої програми заплановано такі програмні компетентності, як-от:

- здатність особи проявляти лідерські якості, прагнути соціального партнерства в освіті, впроваджувати результати інноваційних досліджень, що проводяться за невизначених умов, в практику;
- уміння навчатися, здобувати нові знання впродовж всього життя, підвищувати своє професійне зростання та проєктувати особистісні досягнення;
- здатність до гармонізації стосунків у команді, щоб забезпечити повноцінну співпрацю учасників процесу освіти, знаходити стратегічне рішення в забезпеченні наукової та педагогічної діяльності команди, виявляти управлінські здібності, застосовувати новітні технології керівництва;
- уміння використовувати інструменти коучингу, консультування, тьюторські техніки, підтримувати освітні стартапи, займатись прогнозуванням;

- здатність проявляти соціальну відповідальність, діяти усвідомлено, з повагою до мультикультурних особливостей;
- уміння критично ставитись до освітніх, педагогічних, міжгалузевих проблем, управляти освітнім процесом дотримуючись засад соціального партнерства, здійснювати стратегічне планування, піклуватися про створення умов для забезпечення якості освіти.

Зазначимо, що на вивчення дисципліни відведено 90 годин, які реалізовано через зміст двох основних модулів: «Лідерство в освіті» та «Соціальне партнерство в освіті». Упродовж цього часу заплановано проведення як лекційних, так і семінарських аудиторних занять. У процесі читання лекцій важливу роль відведено діалоговим методам навчання. Так, тема «Поняття лідерства» в освіті формує у здобувачів наукові уявлення про феномен і природу лідерства, розуміння ними необхідності підготовки лідерів нової формації, здатних до саморозвитку, до реалізації лідерського потенціалу.

У процесі слухання лекції здобувачі активно вступають у діалог, обговорюють шлях до успіху відомих у світі й в Україні лідерів. При виконанні завдань самостійної роботи у вигляді створення ментальної карти: «6 якостей, які характеризують справжнього лідера», здобувачі вивчають життєвий і професійний шлях осіб, що досягли вершин у професійній діяльності. Так, здобувачка 6МО ХНПУ імені Г.С.Сковороди, досліджуючи особистість успішного бізнес-лідера Стіва Джобса, визначила ті риси, які, на її думку, зробили його відомим у світовому масштабі (рис. 1).

Рис.1. Ментальна карта якостей лідера

У процесі читання лекційного курсу доцільно організовувати й зустрічі з представниками, наприклад, навчально-методичної лабораторії «Духовно-інтелектуальне виховання і навчання», що створена на основі освітнього

партнерства у ХНПУ імені Г.С. Сковороди (тема «Співробітництво в закладах вищої освіти на партнерських засадах»). Виступи представників лабораторії на лекції, відповіді на запити щодо конкретизації управлінської компетенції майбутнього вчителя, основ успіху педагогічної діяльності дозволяють здобувачеві краще зрозуміти проблеми співпраці освітніх закладів із стейкхолдерами як умови підвищення ефективності підготовки майбутніх фахівців, а також показати роль навчально-методичних лабораторій у ЗВО в навчанні через дослідження.

Вагому роль у вивченні дисципліни відведено й семінарським заняттям, що дозволяють не лише поглибити набуті знання, а й сформувати *soft skills*, як-от: комунікативні (соціальні) навички, емоційний інтелект, гнучкість мислення, уміння приймати рішення, навички кризового менеджменту тощо, що є необхідними при розв'язанні сучасних проблем лідерства в освітньому просторі, розвинути лідерський потенціал власної особистості. Так, семінарське заняття-тренінг «Я – лідер» спрямоване на тренування й розвиток комунікативних умінь здобувачів, уміння вільно висловлюватися перед аудиторією, чітко формулювати власну точку зору, оперуючи фактами й досвідом, формування здатності слухати інших тощо.

Вправа «Дозволь собі бути щасливим» вчить здобувача-магістранта презентувати себе з позитивної точки зору. Проаналізувавши свій потенціал, головні свої досягнення та перспективи власного майбутнього, кожен із учасників обговорення має можливість розповісти про себе, розкриваючи за допомогою лише 15 слів ті якості та соціальні ролі, які для нього є основними. У форматі презентації або чек-листа, в якому відображено список успіхів у минулому в різних напрямках (освіта, захоплення, спорт, мистецтво, вміння спілкуватися, волонтерство тощо), студенти діляться своїми досягненнями.

На семінарському занятті з теми «Лідерські якості викладача ЗВО. Успішне лідерство» здобувачі мають можливість обговорити базові якості лідера-педагога: інтелект, здатність до змін, стресостійкість, результативність, відвертість, харизма тощо. Свої виступи здобувачі унаочнюють за допомогою «Дерева рішень» (рис. 2)

Вправа «Як стати мрією роботодавця?», що виконувалася здобувачами у процесі вивчення теми «Корпоративна культура викладача. Сутність та вимоги до сучасного лідерства в освітніх організаціях» дозволила ознайомитися з інформацією щодо очікувань роботодавців стосовно рівня готовності випускників до виконання ними професійних обов'язків, зрозуміти які саме якості хоче бачити в майбутньому фахівцеві працедавець (рис. 3).

Рис. 2 Харизма вчителя-лідера.

Рис.3 Хмарка слів

Навчальною програмою дисципліни «Лідерство і соціальне партнерство в освіті» передбачено й самостійне опрацювання навчального матеріалу у вільний від аудиторних занять час. Так, завдання самостійної роботи передбачають розроблення одного з варіантів творення образу сучасного педагога-лідера за вибором здобувача у вигляді:

- виконання проєкта «Освітнє партнерство в педагогічному університеті: реалії та можливості»;
- розробки інфографіки карти особистісного розвитку на найближчі два роки;
- презентації програми особистісного прогресу на перші п'ять років майбутньої професійної діяльності;
- постера «Ідеї для кар'єрного зростання».

Набуті знання й уміння, ціннісне ставлення й перспективи подальшого власного розвитку здобувачі унаочнили у вигляді інфографіки та постерів (приклад рис. 4).

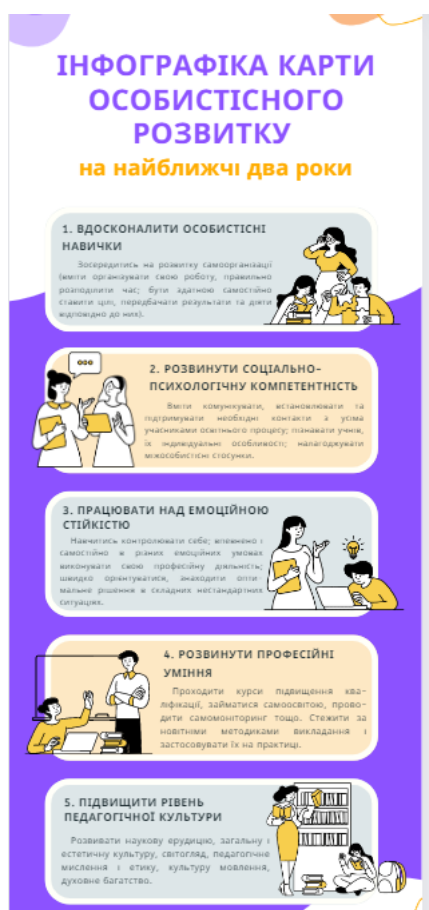

Рис.4. Інфографіка карти особистісного розвитку на найближчі два роки

Метою дисципліни вільного вибору «Педагогіка успіху», що викладається для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти є формування у здобувачів світогляду, спрямованого на успішне самопросування та самоствердження в реальному професійному та громадському житті, здатного самостійно планувати й удосконалювати навчальну діяльність, готового до продуктивної колективної та індивідуальної праці на користь суспільству. У переліку основних завдань дисципліни передбачено такі, як-от:

- формування готовності й здатності до саморозвитку (замислити, спланувати, здійснити процес самоосвіти й самовиховання) задля успішної адаптації й подальшого особистісного росту й професійного самовдосконалення;

- розвиток й удосконалення навчальних умінь і навичок, необхідних для навчання в університеті й упродовж усього життя

(орієнтуватися у швидкому потоці різної інформації, критично її оцінювати, вміти самостійно синтезувати нові складні ідеї, знаходити адекватні рішення проблем, що виникають тощо);

- формування вміння комунікувати й спілкуватися з різними фахівцями й однодумцями, приймати обґрунтовані рішення у різних життєвих обставинах та діяти на основі етичних міркувань.

На вивчення дисципліни вільного вибору «Педагогіка успіху» відведено 3 кредити, які реалізовано через зміст двох основних розділів, які мають назву: «Теоретичні питання педагогіки успіху» і «Практичні аспекти реалізації педагогіки успіху як умови підвищення ефективності самонавчання».

При вивченні теми «Успіх як актуальна науково-практична проблема», здобувачі вивчали зміст довідкових видань з філософії, психології, соціології й педагогіки, що дозволило їм з'ясувати суть таких понять, як-от: «успіх», «досягнення успіху», «успішне навчання», «вдача», «везіння» тощо; розглянути провідні принципи педагогіки успіху, а також зануритися у визначення основних мотивів досягнення успіху або/та уникнення можливих невдач. Здобувачам було запропоновано й різні методики для з'ясування рівня розвитку

їхньої вольової сфери – цілеспрямованості, наполегливості, вміння долати труднощі тощо.

У переліку змісту дисципліни вільного вибору «Педагогіка успіху» суттєву роль відведено й темі «Роль самосвідомості особистості у забезпеченні її успішності», при опануванні якої здобувачі мали можливість розглянути вчення про сутність й складники Я-концепції, її роль для саморозвитку й самовдосконалення. Питому вагу в обговоренні теми відведено й самооцінці, її ролі у забезпеченні ефективності навчальної діяльності і подальшому розвитку особистості.

У процесі проведення семінарських занять, здобувачі мали можливість обговорити значення й роль позитивного мислення в усвідомленні образу Я. Вагоме місце відведено й темі «Час як важливий ресурс успішного навчання. Технологія тайм-менеджменту». Як у процесі читання лекції, так і під час семінарського обговорення, здобувачі вивчали наявні різноманітні прийоми й правила управління часом, ділилися напрацюваннями щодо раціонального планування власного часу.

З метою удосконалення загальнонавчальних умінь і навичок, що є необхідними для задоволення вимог готовності до постійного самонавчання й саморозвитку як важливої компетентності сучасної особистості, корисними для обговорення стали й теми: «Планування й організація власної навчальної діяльності»; «Книга в системі професійної підготовки»; «Мистецтво презентувати власні думки»; «Техніки ефективної комунікативної взаємодії».

Належне місце в проблематиці курсу відведено й темі, що розкриває шляхи забезпечення особистісної працездатності (емоційно-вольові резерви, самоорганізація особистісного здоров'я, гігієна розумової праці тощо) (тема 10). При її вивченні студенти ділилися напрацюваннями щодо режиму й гігієни розумової праці; обговорювали роль фізичної активності, правильного харчування й сну в забезпеченні успіху в навчанні; вчилися правильно дихати, відпочивати тощо.

Наголосимо, що у процесі проведення аудиторних занять із дисципліни «Педагогіка успіху» перевагу було надано таким методам як:

- проблемного викладу знань, що дав змогу організувати навчальний діалог зі студентською аудиторією, активізувати навчально-пізнавальну діяльність здобувачів (пізнавальну активність, мислення, уяву тощо).
- кейс-аналізу, що сприяв залученню здобувачів в обговорення шляхів рішення проблем, максимально наближених до реальних; сприяв розвитку в них критичного мислення, вміння шукати й знаходити нові підходи до розв'язання проблем, формуванню готовності діяти у нових ситуаціях;

▪ інтерактивним методам – акваріум, відкритий мікрофон, займи позиції, ПРЕС-методу, що сприяли удосконаленню вміння формулювати та висловлювати власну позицію, залучати й утримувати увагу співрозмовника в процесі спілкування, поважати думку свого опонента, вміти її вислуховувати тощо.

Обговорення. На нашу думку, для розв’язання завдань професійного зростання майбутнього викладача-лідера, здобувачам першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів необхідно оволодіти лідерськими компетентностями серед яких ті, що формуються в процесі вивчення дисциплін вільного вибору та активного залучення до волонтерської діяльності: здатність критично розв’язувати проблеми, застосувати теоретичні знання в практичній діяльності, вміння приймати рішення, брати на себе відповідальність тощо.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження дозволяє стверджувати, що формування лідерських якостей у майбутнього вчителя, розвиток ініціативності, цілеспрямованості й відповідальності як рис особистості, що вміє мотивувати й вести усіх за собою, забезпечує вивчення дисципліни вільного вибору, що сприяють усвідомленню здобувачами суті і складників феномену лідерства, формуванню в них ціннісних орієнтирів, що є основною відповідальною поведінки у професійній діяльності, прагнення й здатності їх до постійного професійного росту й вдосконалення.

Удосконаленню практичних умінь і навичок, перевірці набутих теоретичних знань сприятиме й активне залучення сучасного здобувача до волонтерської роботи, до активної участі у наданні необхідної допомоги усім, хто її потребує, й, особливо, в сучасних умовах військового стану. Активна участь студентів у волонтерстві дозволить знайти своє місце в різних сферах діяльності: освіті, соціального захисту населення, дозвіллевій галузі тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

- Андрєєв М. В., Маркова В. М. Формування професійної культури вчителя у контексті вимог педагогіки успіху. *Наукові записки кафедри педагогіки*, 1(46), 2020. 7-12. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2020-46-0>
- Веденєєв Д. В. Волонтерський рух в Україні в ході російсько-української війни: ризики праці та форми державного і громадського визнання. *Військ.-наук. вісн.* 2018. Вип. 30. С. 206 – 216. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnv_2018_30_20
- Друганова О.М., Білик В.М., Яліна В.Л. (2021). Передумови запровадження компетентнісного підходу до підготовки фахівців у вітчизняній вищій школі (на матеріалах періодичних видань 80 – 90-х рр. XX ст.). *Теорія та методика навчання та виховання*. Вип. 50. С. 42 -54.
- Мельничук Г. Волонтерство та його розвиток в умовах вищого навчального закладу. *Вісн. Львів. нац. акад. мистецтв.* 2017. Вип. 33. С. 271–276. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnam_2017_33_30
- Нестуля С. Поняття лідерської компетентності сучасного менеджера. *Витоки педагогічної майстерності*. 2018. Вип. 21, С. 133-137.

- Прокопів, Л., Штогрин, О. Основні підходи до розуміння лідерських якостей майбутнього викладача ЗВО. *Бюлетень кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика*, 2020, С. 65 – 70.
- Романовський О. Г. Педагогіка успіху : підручник / О. Г. Романовський, В. Є. Михайличенко, Л. М. Грень ; Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т". Х.: НТУ "ХПІ", 2011. 322 с.
- Стинська В., Прокопів Л. Технології формування лідера у процесі професійної підготовки викладача закладу вищої освіти. *Освітні обрії*. № 1(52), 2021. С. 119 – 123.
- Освітньо-професійна програма «Освітологія» підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 011. Центр ліцензування, акредитації і контролю якості освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Режим доступу: <http://smc.hnpu.edu.ua/node/41>

REFERENCES:

- Andryeyev, M. V., Markova, V. M. (2020). *Formuvannya profesiynoyi kul'tury vchytelya u konteksti vymoh pedahohiky uspikhu*. [The formation of the professional culture of the teacher in the context of the requirements of the pedagogy of success]. *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky*, 1(46), 7-12. (in Ukrainian).
- Vyedyenyeyev D. V. (2018). *Volonters'kyi rukh v Ukraini v khodi rosiys'ko-ukrayins'koyi viyny: ryzyky pratsi ta formy derzhavnoho i hromads'koho vyznannya*. [Volunteer movement in Ukraine during the Russian-Ukrainian war: labor risks and forms of state and public recognition]. *Viys'k.-nauk. visn.* 30. 206 – 216. (in Ukrainian).
- Druhanova O. M., Bilyk V. M., Yallina V. L. (2021). *Peredumovy zaprovadzhennya kompetentnisnoho pidkhodu do pidhotovky fakhivtsiv u vitchyznyaniy vyshchey shkoli (na materialakh periodychnykh vydan' 80 – 90-kh rr. khkh st.)*. [Prerequisites for introduction of competence approach to training of specialists in domestic higher school (on periodic materials editions 80 - 90's. XX century)]. *Teoriya ta metodyka navchannya ta vykhovannya*. 50. 42-54. (in Ukrainian).
- Mel'nychuk H. (2017). *Volonterstvo ta yoho rozvytok v umovakh vyshchoho navchal'noho zakladu*. [Volunteerism and its development in the conditions of a higher educational institution]. *Visn. L'viv. nats. akad. mystetstv.* 33. 271–276. (in Ukrainian).
- Nestulya. S. (2018). *Ponyattya lider'skoyi kompetentnosti suchasnoho menedzhera*. [The concept of leadership competence of a modern manager]. *Vytoky pedahohichnoyi maysternosti*. 21. 133-137. (in Ukrainian).
- Prokopiv, L., Shtohryn, O. (2020). *Osnovni pidkhody do rozuminnya lider'skykh yakostey maybutn'oho vykladacha ZVO*. [The main approaches to understanding the leadership qualities of the future teacher of higher education institutions]. *Byuleten' kafedry pedahohiky ta osvith'oho menedzhmentu imeni Bohdana Stuparyka*. 65 – 70. (in Ukrainian).
- Romanov'skyi O. H. (2011). *Pedahohika uspikhu*. [Pedagogy of success]. Kharkiv : NTU "KHPI". 322. (In Ukrainian).
- Styn'ska V., Prokopiv L. (2021). *Tekhnolohiyi formuvannya lidera u protsesi profesiynoyi pidhotovky vykladacha zakladu vyshchey osvity*. [Technologies of leader formation in the process of professional training of a teacher of a higher education institution]. *Osvitni obriyi*. 1(52). 119 – 123. (in Ukrainian).
- Osvitno-profesiina prohrama «Osvitoholohiia» pidhotovky zdobuvachiv druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoy osvity spetsialnosti 011. (2022). [Educational and professional program "Education" preparation of applicants of the second (master's) level of higher education of specialty 011]. Tsentrlitsenzuvannya, akredytatsii i kontroliu yakosti osvity Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H.S. Skovorody. Rezhym dostupu: <http://smc.hnpu.edu.ua/node/41> (data zvernennia 29.11.2022) (in Ukrainian).

Інформація про авторів:

Друганова Олена Миколаївна:

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5985-8293>, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди, вул. Валентинівська, 2, м. Харків, Україна 61166
e-mail: druganova_lena@ukr.net

Білик Вікторія Миколаївна:

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9823-6956>, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри освітології та інноваційної педагогіки, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди
вул. Валентинівська, 2, м. Харків, Україна 61166
e-mail: bilykvita@ukr.net

Денисенко Анжела Олегівна:

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4294-7844>, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри освітології та інноваційної педагогіки, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, вул. Валентинівська, 2, м. Харків, Україна 61166
e-mail: angela.denysenko@hnpu.edu.ua

Information about the authors:

Druhanova Olena Mykolaivna:

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5985-8293>, Dr. hab. in Pedagogy, Professor, Professor of the Department of Educology and Innovative Pedagogy, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Valentynivska street, 2, Kharkiv, Ukraine 61166
e-mail: druganova_lena@ukr.net

Bilyk Viktoriia Mykolaivna:

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9823-6956>, PhD in Pedagogy (Candidate of Pedagogical Sciences), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Educology and Innovative Pedagogy, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Valentynivska street, 2, Kharkiv, Ukraine 61166
e-mail: bilykvita@ukr.net

Angela Denysenko:

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4294-7844>, PhD in Pedagogical Sciences, assistant professor, assistant professor of the Department of Education and Innovative Pedagogy of H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Valentynivska Str 2, Kharkiv, Ukraine, 61166
e-mail: angela.denysenko@hnpu.edu.ua

Цитуйте цю статтю як: Друганова О. М., Білик В. М., Денисенко А. О. Досвід формування вчителя-лідера в Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2022. № 53. С. 26–38
DOI: <https://doi.org/10.34142/23128046.2022.53.03>

Дата надходження статті до редакції: 20.09.2022

Стаття прийнята до друку: 01.10.2022